

Savarankiškas mokymas(is) – stereotipų griūtis mokykloje

Jei norite, kad jūsų avis arba karvė klausytų, paleiskite ją į plačią pievą – sako dzenbudistai. Jei norite būti tikri, kad vaikai išnaudos visas savo galimybes, suteikite jiems daug erdvės skleistis.

/Autorius nežinomas/

Visuomenėje ir mokykloje gajus mokytojo įvaizdis, kuriame svarbiausias akcentas – mokymas, žinių perteikimas, tačiau akivaizdu, jog šiame nuolat besimainančiame, žmogiškos šilumos išsiilgusiame pasaulyje svarbu ne tik prėskas profesionalumas. Būtent mokytojas kasdien kuria mokyklą vaikams: rūpinasi rimtimi bei ramybe, stengiasi užtikrinti ir puoselėti nuoširdžius santykius, grįstus abipuse pagarba ir supratingumu. Tokia atmosfera leidžia vaikams skleistis, nebijoti klysti ir „žinoma, mokytis. Būtent taip sukuriama nauja sąvoka – *mokymas(is)*, akcentuojanti mokytojo ir mokinio ryšį.

Anot edukologijos profesoriaus M. Fulano teorijos, mokytojas turi žinoti tai ko, kaip ir kodėl moko. Ugdymo turinys, akcentuojamas bendrosiose programose, visiems mokytojams yra žinomas, tačiau, kaip jį šiuolaikiškai ir patraukliai pateikti mokiniams? Šiandieninėje mokykloje neišvengiamai susiduriame su stereotipų griūtimi – mokytojas nėra vien tik figūra, stovinti klasės priekyje. Atvirksčiai, norėdamas sėkmingai ugdyti savo mokinius, privalo būti drauge su jais ir iš visų jėgų stengtis išties *pažinti* kiekvieną savo mokinį. Tik tada mokytojas žinos, ko mokytis ir kokius reikalavimus kelti konkrečiu atveju. Šis mokymo proceso individualizavimas sukuria ypatingus ryšius: klasėje kiekvienas gali jaustis svarbus, pastebėtas, nelieka įtampos, kuri taip iškreipia mokymosi procesą ir, žinoma, neišvengiamai blogina jo kokybę.

Kita svarbi mokymo(si) proceso sudedamoji dalis – dabartinio laikmečio atmosferos pojūtis ir jos atspindys pamokose. Jokių būdu neteigių, jog ugdymo programos, reikalavimai paseno ir turi būti pakeisti, tačiau mokytojas privalo ieškoti naujų būdų joms įgyvendinti. Dabartiniam pasauliui neišvengiamai reikia entuziastų, intensyviai ieškančių naujovių, mąstymo krypčių ir joms atvirų žmonių. Pripažįstu, šiandien mokytojui – tikras iššūkis. Mokinio pasaulis, regis, išsiplėtė iki neapėriamų tolių – pranykus sienoms, informacija dabar jau nėra nesuskaičiuojama, prarado savo matą – jos tiek daug ir tiek įvairios. Norisi, jog mokytojas nebijotų šio laikotarpio kitimo, atvirksčiai, būtų tas asmuo, kuris padeda mokiniams įsisavinti šiandiensteikiamus privalumus, neleisdamas paklysti šiame kartais bauginančiame ir klaidinančiame virsme. Tai jokių būdu nėra keliaklūpsčiavimas naujovėms – tikrosios vertybės visuomet išliks neatsiejamos nuo mokyklos gyvenimo, tačiau negalime ignoruoti dabartinio vyksmo, kuris leidžia mums pagerinti mokymo(si) kokybę.

Pradinė mokykla – pradžių pradžia mokinio kelyje. Tai mokymosi ir gyvenimo vieta, skirta įvairių poreikių mokiniams. Tėvų ir mokytojų rodomas pripažinimas, nuolatinis skatinimas didina mokinio pasitenkinimą ir pasitikėjimą savo gebėjimais, sėkmingai mokytis ir kūrybingai ieškoti originalių problemų sprendimo kelių. Siekiant stiprinti mokinių asmeninę atsakomybę, pradinės mokyklos mokytojai turėtų būti motyvuoti ir suinteresuoti mokymo(si) proceso individualizavimu, ugdymo proceso tobulinimu ir atnaujinimu, pasirenkant ir išbandant įvairius naujus ugdymo(si) kelius.

Mano, kaip mokytojos, stebėjusios ir gyvenusios mokinių ir laikų kaita, patirtis liudija, jog mokymosi veikla turi būti kuo patrauklesnė, įdomesnė, žadinanti mokinių smalsumą. Ji turėtų įtikti net patiems reikliausiems, įtraukdama visus klasėje esančius vaikus ir nė vieno nepalikdama užnugaryje. Veiklos procese akcentuoju jau ankčiau minėta individualumą – kiekvienas mokinys, atlikdamas užduotis, dirba savo ritmu, tempu. Pateikiant veiksmų laisvės galimybę, sukuriama draugiška mokymui(si) atmosfera, kurioje nėra jokios įtampos. Šiuo principu remtis savo darbe paskatino perskaityta *Fee Czisch* knyga „*Vaikai gali daugiau*“⁽¹⁾. Ją ne tik skaičiau, bet žymėjau, galvojau, kokie bus laimingi vaikai, jei pasinaudosiu pedagogės patirtimi ir mažoje kaimo mokyklėlėje juos mokysiu ir ugdysiu kitaip - pasitelkusi savarankiško darbo galimybę.

Akivaizdu - būtent šis metodas sukuria tikrą diferencijuoto mokymo elementų dermę: konstruktyvūs santykiai, abipusė pagalba, individualus skatinimas, bendras darbas, savarankiško darbo organizavimas, asmeninė atsakomybė, ugdymasis per praktinius pojūčius ir veiksmus – vaikai visada ieško atsakymų ir siekia rezultatų patys – *svarbu ne tikslas, bet kelias jo link*. Mane sužavėjo šis teiginys, ir aš supratau, jog privalau šią naują idėję įdiegti kasdieniniame savo darbe, idant galėčiau patvirtinti ar paneigti jos teikiamus privalumus.

Šio metodo esmė – per savarankišką darbą pamokose (išskyrus tikybos, anglų k., kūno kultūros), vaikai jiems priimtinu tempu dirba savarankiškai, leidžiant jiems rinktis pateiktų užduočių pirmumą ir ieškant atsakymų. Tai daryti jie gali jiems priimtinu ir patogiu tempu, naudojantis turimomis ugdymo priemonėmis, pagal *savo asmeninį* planą. Svarbiausias kiekvieno vaiko tikslas – pačiam eiti į priekį, stengtis suprasti užduotį ir treniruojantis ją kuo geriau atlikti.

Taikydama savarankiško mokymo(si) metodą, naudojuosi tokiu veiksmų planu:

1. Mokytoja iš vakaro paruošia savarankiško darbo dienos užduočių lentelę, kurioje pažymėtos reikiamos atlikti užduotys ir mokinių vardai. (1 pav.).

2. Dienos pradžioje mokiniai susipažįsta su dienos planu, uždaviniais, sudaro sutartį (perskaito, pasirašo vardą). Dažniausiai pradinukams darbo uždavinius pateikiu grafiškai (2 pav.).

3. Pakartojamos savarankiško darbo taisyklės (3 pav.).

4. Mokinys savo noru renkasi darbo vietą, darbo pobūdį (vienas ar su partneriu), užduočių pirmumą (4 pav.).

5. Pietų pertrauka valgykloje (laikas pastovus).

6. Dienos įspūdžio užrašymas lape, pagarbūs komentarai sau ar draugui (pagal norą) (5 pav.).

7. Mokytoja aptaria, apibendrina dienos veiklą, aiškinasi, kas kiekvienam buvo lengva, sunku. Mokytoja raštu informuoja tėvus apie mokinių dieną.

Vis mokiniai iki pamokų galo turi atlikti jiems paskirtas užduotis – apie tai pranešu dienos pradžioje (2 pav.). Lentoje ar popieriaus lape nubraižytoje lentelėje pažymimi mokinių vardai ir tą dieną atliktinos užduotys. Kai mokinys galvoja, jog vieną kurią pasirinktą užduotį atliko, prieina prie mokytojos darbo įvertinimui. Užduotį atlikus teisingai, mokinys ties savo vardu pasižymi „+“, o jei užduotis atlikta netinkamai – pažymi tik „/“. Tada jis turi galimybę konsultuotis su kitu mokiniu (jo atsiklausęs), jau atlikusiu užduotį (1 pav.). Dauguma mokinių džiaugiasi atsiradusia nedidele veiksmų laisve - jausdami didelę motyvaciją ir pasitenkinimą, jie dirba išvermingai ir sėkmingai, gali atlikti daugiau užduočių, nei nuolat kontroliuojami mokytojo.

Atsakingai organizuoti darbą padeda šalia esantis laikmatis. Kai kuriems mokiniams reikalingą darbui literatūrą, žurnalus, enciklopedijas, kitas priemones talpinu temos dėžėje tam skirtoje vietoje, o kiti susiranda patys tai, ko jiems reikės atlikti paskirtoms užduotims. Klasėje kompiuterio neturime, taigi medžiagos darbui, prireikus mokiniai ieško bibliotekoje. Savarankiško darbo metodas negali būti taikomas pamokoms, skirtoms aiškinti naują medžiagą.

Mokiniams pateikiant veiksmų laisvę, sparčiau besimokantiems nereikia laukti lėtųjų, o lėtesniems nereikia vyti, skubėti paskui greitesnius. Tie, kurie buvo atlikę visas jiems paskirtas užduotis, galėjo savo laiką leisti taip, kaip norėjo patys, žinoma, netrukdam dirbantiems – atsiversti knygą skaitinių kampelyje, piešti, žaisti ar tiesiog žiūrėti pro langą.

Vienas tokios savarankiškos darbo dienos momentas man itin įsiminė: keletas mano klasės mokinių drauge su kitomis tos dienos užduotimis gavo dar vieną papildomą - nueiti iki kaimo vaistinės ir ten pasiteirauti, ar daug žmonių ir kokiomis ligomis serga. Vaikai taip pat turėjo pasidomėti, kokie vaistai tiktų vaikui kosint. Kelionės metu juos lydėjo pasisiūlusi vieno iš mano klasės mokinių mama. Ji ėjo atsilikusi per keliasdešimt žingsnių, prižiūrėdama, jog nieko bloga jiems kelyje nenutiktų. Šios užduoties metu mokiniai mokėsi suformuluoti klausimus suprantamai ir aiškiai, klausytis vienas kito, reikšti savo mintis, surinkti informaciją, ją pasižymėti ir aptarti klasėje, o iškilus sunkumams, tinkamai reaguoti. Pateikdama jiems tokią užduotį, stiprinu mūsų tarpusavio ryšius, ugdydama tarpusavio pasitikėjimą. Nepaprastai puikus mokymo(si) momentas – dalyvavimas realioje situacijoje, taip pabrėžiant, jog ugdymo(si) proceso ribos privalo plėstis ir už mokyklos ribų, papraščiausiai apimdamos kasdieninį gyvenimą.

Svarbu pabrėžti, jog mokytoja nuolat stebi mokinių veiklą (mokytojos stebėjimo užrašai „Kas nutiko per dieną“ – mokytoja nuolat stebi veiklą: mokinių darbo pobūdį, elgesį darbo metu, kaip mokinys padeda kitam ir ar pats kreipiasi pagalbos, žaidimų pasirinkimą, nuotaikas, savo veiklos vertinimas ir kt.), esant reikalui padeda, užrašo vaikų atsakymus į pateiktus klausimus lape, baigtą darbą įvertina. Tą dieną dirbant vertinimas užrašomas nekasdieniniame – kitokios spalvos, formos lape.

Jei dirbant savarankiško darbo metodu, atsiranda nenumatytų problemų, trikdžių, mokytojas turi pakeisti tam tikras darbo stadijas: savarankišką darbą pakeičia bendra veikla, o šią – darbo aptarimai grupėse ar su visa klase. Toks darbo organizavimas labiau skatina vaikus gilintis į mokymo(si) procesą, išgyventi jį mažojoje bendruomenėje, dalinantis jausmais, pastebėjimais, mokantis ne tik iš mokytojo, bet iš savo klasės draugų, savo klaidų.

Veikla apibendrinama darbo dienos pabaigoje, tam dažnai prireikia bent penkiolikos minučių. Šios refleksijos metu mokiniai rašo savo pasiekimus, pastabas „Dienos įspūdžio“ lape. Apmąstydami savo veiklą, mokiniai sakė: „*Nespėjau atlikti 2 užduočių, nes (dabar supratau), kad per ilgai žaidžiau su „Janga“ kaladėlėmis, o Mantas spėjo, nors pradėjom dirbti kartu – gal greičiau dirbo?*“ (Egidijus); „*Norėjau pirmiausia atlikti darbą, o tik po to žaisti*“ (Brigita); „*Šiandien mokėmės nieko neliepiami, kad vyresnėse klasėse būtų lengviau*“ (Monika); „*Toks mokymasis pravers, kai mokysiuosi universitete* (Simona); „*Taip mokyti įdomiau, nes gali pasirinkti tuo metu norimą ir suvokiamą darbą*“ (Aistė). Mokytoja stebėjimų lapuose apklaususi vaikus, pažymi, kas jiems buvo sunku, lengva, kas ir kokią pagalbą teikė. Iškilus būtinybei - įvedėme mokinių padėkas vienas kitam. Akivaizdu, jog tai itin suartina mokinius – jie ne tik aktyviai dalyvauja mokymo(si) procese, tačiau tampa jautresni šalia esantiems, pastebi ne tik savo, bet ir kitų pažangą. Šios dienos refleksijos – klasės mikroklimato, jos bendruomenės ir žmogiškųjų vertybių stiprinimas.

Remdamasi savo patirtimi, ne kartą stebėjusi dirbančius vaikus, noriu pabrėžti, jog savarankiškas mokinių darbas yra *ne bet koks* laiko praleidimas, o koncentruota ir daug naudos teikianti veikla: užduotis rengiant pagal ugdymo planą, didėja vaikų suvokimo gebėjimai, lavinami jų įgūdžiai, skiepijamas atsakomybės ir pasitikėjimo savimi bei klasės draugais jausmas, savo darbo laiko planavimas.

Pirmosios patirties padrąsinta, eksperimentuoju ir toliau. Norėtume tokie veiklai skirti dvi darbo dienas, o gal net visą savaitę. Tokiu būdu suteikčiau vaikams dar daugiau atsakomybės ir savarankiškumo, planuojant savo laiką. Kiekvienas vaikas gautų kelių dienų planą ir jį užpildytų savo asmeniniais planais kiekvienai dienai. Vaikai patys nuspręstų, kada ir koku būdu atliks nurodytas užduotis. Jaučiu ir suprantu, jog dauguma vaikų yra patenkinti, ieškodami atsakymų, bandydami suprasti esmę, klausinėti vienas kito ir rodydami tai, ką moka geriausiai. Suprasdama, jog šis mokymo(si) būdas turėtų būti tęstinis ir vykdomas ne tik pradinėse klasėse, inicijavau savarankiško darbo organizavimą ir penktose bei šestose klasėse, bendradarbiaujant su kitais mano kolegomis mokytojais.

Nė neabejoju, jog tąkart buvo verta rizikuoti ir išbandyti naują metodą. Savarankiškas mokymas(is), padėjo man dar labiau įsisamoninti, jog kiekvienas mokinys – individuali asmenybė. Norėdama sukurti aplinką, kurioje ji jaustųsi pilnavertė, turiu ieškoti naujų būdų jai atsiskleisti. Būtent ši veikla mane dar labiau suartino su kiekvienu mano mokiniu, padėjo mums sustiprinti tarpusavio ryšius, pasitikint vienas kitu, skatinant savarankiškai mąstyti ir veikti bei atsakyti už save.

SAVARANKIŠKO MOKYMO(SI) BŪDO TIKSLAS:

- Atverti, parodyti ir ugdyti pradinių klasių mokinių gebėjimus ir galimybes, suteikiant jiems veiksmų laisvę, tačiau kartu tampant ir „komandos nariais“.

UŽDAVINIAI:

- Sudominti mokiniai sieks savo tikslų kantriai ir išradingai, pasitelkdami (reikalui esant) įvairią pagalbą;
- spec. poreikių mokiniai atliks diferencijuotas užduotis, savo tempu „eis“ pirmyn, patyrę nesėkmę, reaguos tinkamai.

IŽVAGOS:

- Šis metodas - savarankiškas mokymas(is) sudomino ir Nacionalinės vertinimo agentūros atstovus, kurie šį metodą paminėjo ir savo filme „Sėkmės link“.
- Entuziastinga veikla padeda įgyvendinti, rodos, neįmanomus dalykus: knygos „Vaikai gali daugiau“ autorė Fee Czisch apsilankė mano klasėje ir stebėjo vedamą savarankiško darbo dieną. Ji patarė šią naują diegti mokykloje ne pavieniui, o visiems drauge – stebint vieni kitų darbą ir aptariant jį. Anot knygos autorės, šio proceso metu vaikai noriai dirbo savarankiškai, galėjo kalbėtis, išlieti emocijas, bendradarbiauti, priimti sprendimus – jiems buvo suteikta veiksmų laisvė. Per visą mokymosi laiką jie nebuvo susipykę, nekonfliktavo, nė vienas nebuvo atstumtas. Labai svarbu tai, kad mokiniai padėjo vienas kitam. Ji pripažino, kad mokytojams labai sunku iš tradicinio mokymo pereiti į tokį, kuriame ne pats mokytojas yra svarbus, o mokinys, bet jei pavyksta savyje įveikti įsisenėjusias nuostatas, vaikai tampa išties laimingi.
- Pritariu Geoff Petty knygos „Šiuolaikinis mokymas“ minčiai, jog vyresniųjų klasių mokiniai galėtų ir turėtų ugdyti savarankiškumo įgūdžius, taip užtikrinant savarankiško mokymo(si) metodo taikymo tęstinumą.
- Šia patirtimi galėtų pasinaudoti mokytojai, norintys dirbti „kitaip“, tobulinantys savo ir mokinių ugdymo procesą

1 pav.

SAVARANKIŠKO DARBO DIENOS PLANAS

Šiandien aš,....., dirbsiu savarankiškai 2 val. 30 min. Darbą pradėsiu 9 val. 00 min, baigsiu 12 val. 00 min. Pietausiu 10.10 – 10.40.

Per tą laiką aš turėsiu:

- 1.Pažiūrėk ir parašyk, ką kas veikia. () Sudaryk 4 – 5 žodžių sakinį.
- 2.Pasirink galvosūkių lapą ir atlik bent 2 užduotį(is).
- 3.Pasirink lapelį * ir parašyk atsakymus.
- 4.Pasirink tekstą lape, perskaityk ir iliustruok (priemonės rinkis pats).

Atlikdamas šias užduotis, vadovausiuosi savarankiško darbo taisyklėmis:

- ◇ Gerai apgalvoju tai, ko nesuprantu, o paskui viską dar kartą apmąstau;
- ◇ Jei ir paskui nesuprantu – klausiu kito vaiko;
- ◇ Jei kitas vaikas negali paaiškinti, kreipiuosi į mokytoją;
- ◇ Pats, kai tik galiu ir esu prašomas, padedu kitiems vaikams;
- ◇ Savo užduotį tikrinu ir taisau pats;
- ◇ Užbaigiu tai, ką pradėjau.

VISĄ LAIKĄ TURIU PASKIRSTYTI PATS – KADA ŽAISTI, DIRBTI, ILSĖTIS. SĖKMĖS!

Mokytoja Giedrė

2 pav.

SAVARANKIŠKO DARBO KLASĖJE TAISYKLĖS:

- ✓ Gerai apgalvoju tai, ko nesuprantu, o paskui viską dar kartą apmąstau;
- ✓ Jei ir paskui nesuprantu – klausiu kito vaiko;
- ✓ Jei kitas vaikas negali paaiškinti – kreipiuos į mokytoją;
- ✓ Pats, kai tik galiu, padedu kitiems vaikams;
- ✓ Savo uždavinį tikrinu ir taisau pats;
- ✓ Užbaigiu tai, ką pradėjau.

3 pav.

Renkamės užduotis

4 pav.

Refleksija

5 pav.

Naudota literatūra:

- 1.Fee Czisch. *Vaikai gali daugiau. Kitokia pradinė mokykla*. Kronta, 2009
- 2.Geoff Petty. *Šiuolaikinis mokymas*. Tyto alba,2006